

COMPLETĂRI LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ

Dan RÂPĂ-BUICLIU

Corpusul cultural-istoric național Bibliografia Românească Veche (1508-1830)¹, lucrare științific reprezentativă și utilitară, prin secțiunile sale distincte, Addenda et Corrigenda, este permisiv completărilor și contribuțiilor în domeniu, dovedind astfel un plus de informație și valoare de instrument științific eficient.

Facem cunoscut cercetătorilor interesați un mic fișier privind cartea națională, extras din lucrarea, cu viitoare apariție editorială, Bibliografia Românească Veche. Additamenta II (1508-1830).

I. ADDENDA

I.1. [DOBRA, Ladislaus], IN IDOLA ORBIS TERRARUM ACTIO CONTINUATA HONORIBUS (...) AA. LL. Et Philosophiae Neo-Doctorum cum per R. P. Andream Peringer, è Soc. Jesu (...) in Universitate Claudiopolitana (...) suprema Philosophiae laurea ornarentur a Spectabili Facultate oratoria oblata, Claudiopoli, 1749, Typis Academicis Soc. Jesu, latină

în – 12°, 132 p

Lucrare dedicată lui Andrei Peringer

Autorul, Ladislau Dobra, este de origine română, care a trăit între anii 1720-1784, a studiat la Colegiul iezuit din Cluj; a făcut noviciatul la Colegiul iezuit din Trencin (între 1735-1737), alături de Iosif Dobra, Inochentie Micu (-Klein), Daniel Theodor ș.a.; a devenit un bun orator și poet (aprecierea lui Șt. Katona, subl. ns.), un cărturar iezuit și autor al unor apreciate scrieri teologice și filologice din sec. al XVIII-lea.

Bibl. Ștefan Katona, *Historia Critica Regum Hungariae*, XI, Budae, 1708-1717, p. 713-714; Idem, *Epitome Chronologica rerum Hungaricom, Transilvanicorum et Illyricorum*, III, Budae, 1708, p. 643; Carlos Sommevogel, *Biblioteque de la Compagnie de Jésus III Bruxelles*, 1796-1819, p. 108 (identificarea autorului nenominalizat, subl. ns.); Veress, B.R.U., I-123, p. 222; Violeta Barbu, *Biserica română unită cu Roma*, în *Revista istorică*, S.N., t. 3, 5-6, 1992, p. 541-543.

---

¹ Vezi Ioan Bianu, Nerva Hodos, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche (1508-1830)*, vol. I-IV, București, 1903-1944; Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche*, Târgoviște, 1973; Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia Românească Veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, Ed. Alma, 2000 (în care se face analiza și sinteza contribuțiilor în domeniu).

I.2. DOBRA, Ladislau, ORATIO EXCELL. ac ILLVSTR. Comiti Ludovico de Bathhyán, perpetuo în Német-Ujvár, regni Hungariae palatino etc. onomastico D. Ludovici die veneratione devotissima oblata ab Academico Soc. Jesu Collegio Tyrnaviensi, adaptam nuperis regni comitiis dignitatem pro-regiam gratulante, Tyrnaviae, Typis Academicis Soc. Jesu, 1751, latină

in 2°-, 20 f.

Lucrare dedicată contelui Lajos Batthyány. Un exemplar din tirajul lucrării se afla, în anul 1931, în Biblioteca Muzeului Național din Budapesta.

Autorul este profesorul iezuit din Colegiul din Târnavia (între 1751-1755), românul Ladislau Dobra.

Bibl. Veress, B.R.U. I-435, p. 226; V. Barbu, *op. cit.*, p. 542.

I.3. DOBRA, Ladislau, PEREGRINUS CATHOLICUS DE PEREGRINA UNITARIA RELIGIONE DISCURRENS á R. P. Joanne RAJCSANI, è Soc. Jesu, concinnatus (...) Ex praelectionibus (...) R. P. Ladislai Dobra, è Soc. Jesu, AA. LL. Et Philo. Doct. Ethices, et J. N. Prof. Publ. ord. Et Examin (atoris) Auditoribus oblatus, Claudiopoli, Typis Academicis S. J. An. 1755, latină

in – 8°, 7 f, + 202 p.

Un exemplar exista, în anul 1931, în Biblioteca Muzeului Național din Budapesta. Lucrarea cuprinde prelegeri din învățământ, din perioada în care autorul era profesor la Colegiul iezuit din Târnavia (cca 1751-1755).

Bibl. Veress, B.R.U. I-452, p. 233; V. Barbu, *op. cit.*, p. 542.

I.4. DOBRA, Ladislau et alii, DOCTRINA CHRISTIANA dum assertiones philosophicas în alma, ac Regio. principali Academia Claudiopolitana publice propugnaret Dominus Theodorus Aron de Bisztra é Conv. Nobilium ex praelectionibus Ladislai Dobra, Mathiae Geiger, Stephani Biró auditoribus oblata, Claudiopoli, Anno 1757, Typis Academicis Soc. Jesu, latină.

in – 12°, 5f + 195 p + 3 f.

Un exemplar din tirajul lucrării există, în anul 1931, în Biblioteca Muzeului Național al Ungariei, din Budapesta.

Bibl. Ștefan Katona, *Historia Critica Regum Hungariae...*, Pestini et Budae, tom XL, 1784, p. 713-714; Veress, BRU I – 456, p. 234.

I.5. KONTOS, Polyzois, [IMN pentru CONSTANTIN IPSILANTE VOIEVOD], Viena, 1805, greacă

Polyzois Kontos a fost un cărturar grec cu studii teologice la Veneția; a locuit în Paris, Viena, Budapesta, unde a funcționat ca paroh al bisericii grecești și profesor la Școala din Pesta. A venit în Muntenia, de la Viena, ca profesor particular (perceptor al copiilor domnitorului Constantin Ipsilante, apoi ca profesor până în anul 1821. Este autorul unor cărți didactice grecești, una din ele fiind tradusă și în românește (vezi *Învățăături de multe științe*, manual tradus de

arhimandritul Nicodim Greceanu, Sibiu, 1811, cf. BRV-III-791, p. 43), al unui poem în versuri hexametrici (Viena, 1793), în care a condamnat pe revoluționarii francezi și nelegiuita decapitare a regelui Ludovic al XVI-lea, dar și al poemului panegiric: *Poème épique sur les exploits de Bonaparte, premier consul de la République Française* (...), à Paris, 1802, două ediții în franceză.

Bibl. Ariadna Camariano, *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română*, București, 1946, p. 42, nota 5.

I.6. PSOMACHIS, Constantin, [Discurs cu ocazia inaugurării activității didactice la Academia Domnească din București], în: 'ERMES O LOGHIOS, Viena, 1818, p. 209, 211-215, greacă.

Autorul discursului a fost profesor de limbi străine la Constantinopol și la București (din anul 1818); translator în limba greacă a tragediei *Junius Brutus* de Voltaire.

Bibl. N. Iorga, *Amănunte din istoria noastră în veacul al XIX-lea*, în AAR MSI, S. II, vol. XXXVIII (1916-1919), p. 379, 384, 437; A. Camariano, *op. cit.*, p. 114-115.

I.7. GOZSDU, Emanuel, VERSÉS, în revista SZÉP-LITERÁTURAI AJÁNDÉK A TUDOMÁNYOS GYÜJTEMÉNYHEZ, [Budapesta], 1826, p. 31-32, lb. maghiară.

Autorul, Emanuel Gozsdu / Gojdu (1802-1870), un român ortodox, originar din Oradea Marea, servea în acea vreme ca avocat în Der Kreutz-Gasee in Legradischen Haus, după ce-și terminase stagiatura în biroul de avocatură a sârbului maghiarizat, avocatul poet Mihai Vitkovici din Budapeste (între anii 1824-1826).

Em. Gozsdu a fost amic cu Atanasie Grabovschi, unchiul Anastasiei Șaguna, și cu fiul acesteia, studentul Anastasiu ce va intra în monahism, Andrei Șaguna devenind vrednicul ierarh al Mitropoliei Ortodoxe din Transilvania; partizan al cooperării economice și culturale dintre români și maghiari, posesor al unei uriașe averi (în bani, imobile în Budapesta); pusă în serviciul instrucției tinerilor români și a Bisericii Ortodoxe Române în Transilvania; cărturar naționalist în sensul pozitiv, un model eminent al cărturarului polivalent, poliglot, generos, filantrop și vizionar.

Contribuția sa literară din tinerețe, acele *versuri* le-a publicat în revista culturală maghiară budapestană *Szép literaturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez* (Dar de literatură frumoasă la colecția științifică), ca la un bun cunoscător al limbii maghiare, îi evidențiază debutul merituos în demersul cultural-politic ce l-a promovat cu consecvență până în anul morții sale.

O apreciere din epocă asupra avocatului literat român Em. Gozsdu, aparține lui Theodor Serb, avocat român din Pesta, într-o corespondență către militantul naționalist Moise Nicoară, datată 8 ianuarie 1825.

Bibl. Ioan Lupaș, Emanoil Gozdsu (1802-1870). *Originea și opera sa*, în AARMSI, S. III, tom XXII, București, 1939-1940, p. 693-695.

I.8. GOZSDU, Emanuel, CUVÂNTARE DE RUGĂCIUNE A NAȚIEI ROMÂNEȘTI CĂTRE STRĂLUCIȚII BOIERI A[I] ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A[I] MOLDAVIEI, în: „Biblioteca Românească”, Buda, vol. III, 1929, p. 31-36, română, caractere chirilice.

Emanuel/Emanoil Gozdsu, avocat, era în acel timp jurat al Regatului Ungariei la Tabla Krăiască. A colaborat la prima revistă literară română, *Biblioteca românească*, condusă de Zaharia Carcalechi și tipărită la Budapesta, începând din anul 1829.

Autorul a prezentat și a pledat totodată pentru un concept de guvernare progresist, atestând prin partizanatul deschis față de regimul politic al monarhiei constituționale, ca fiind un simpatizant al sistemului republican, cu o viziune modernă.

Bibl. Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 693-695.

II. CORRIGENDA

II.1 /150-I, IV; A_I 1 - LITURGHII; 2 – EVHOLOGHION (Râmnic, 1706) BRV. I-150, p.541-543; IV, p. 220; CBRV – 173-184; BRV - A_I, p. 223.

De menționat și elemente bibliologice.

1. Lucrarea, intitulată EVHOLOGHION (Râmnic, 1706), constituie în realitate, un coligat editorial, ce cuprinde distinct două cărți liturgice: 1. LITURGHIER; 2. MOLTVELNIC, ce reprezintă primele ediții românești, imprimate în Țara Românească datorită lui Antim Ivireanul, care a patronat traducerea din greaca și imprimarea în tipografia eparhială de la Rm. Sărat.

2. Modelul utilizat: EVHOLOGHION, Veneția, 1691, Tipografia lui Nicolae Glikis, greacă.

3. Descrierea bibliografică: in – 4⁰; vol I . LITURGHIER, de 7 f + 12 + 191 p, tipar negru și roșu, cu 26 rânduri pe pagină, titlul este încadrat în chenar cu flori de compoziție tipografică; vol. II – EVHOLOGHION / MOLITVELNIC, de 435 f + 7 f.

Apartține pr. Dimitrie Coravu (actualmente episcop), cu o contribuție la BRV, datată în anul 1968 (subl.ns.)

4. Liturghierul din 1706 a apărut pe baza concepției lui A. Ivireanul, „ctitorul limbii noastre liturgice“, pentru prima dată în Țara Românească, în cuprinsul unei tipărituri, intitulată generic: EVHOLOGHION; Liturghierul nefiind indicat în tabla de materii a primului volum și neremarcant – multă vreme, de către bibliografii literari și lingviști.

Explicația posibilă a nementionării titlului de Liturghier, s-ar datora faptului că “liturgia cuprinde taina euharistiei, aceasta nefiind parte din cele șapte taine, ca

prima din Evhologhion” (cf. discuției la Pr. prof. I. Ionescu), fiind de fapt un Molitvelnic în coligat editorial cu un Liturghier (subl.ns.)

5. Lucrarea a fost reeditată la Târgoviște, în 1713, de către Antim Ivireanul, dar în volume separate. Liturghierul din 1713 cuprinde și cinci molitve: *Rugăciunea colivelor*; *Rugăciunea sălcii*; *Rugăciunea la blag(oslo)venia cărnurilor*; *Rugăciune la gustarea strugurilor*; *Ecteniile ce se zic la morți* (vezi și BRV IV, p. 31).

Bibl. Maria Ivanis-Frențiu, *Limba română și limbajul rugăciunii. Limba română ca limbă liturgică*, Prefață de I. P. S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Ed. Anastasia, București, 2001, p. 161; Pr. Prof Ion Ionescu, *Pagini de cultură veche creștină românească*, Bârda, Editura “Cuget Românesc”, 2003, p. 140-143.

II.2. / 147 - IV, A₁ TRÂMBIȚA ROMÂNEASCĂ, [Râmnic], 1769, română BRV IV-147, p. 88; BRV A₁, p. 283-284.

Dosarul privind paternitatea de autor al textului manifestului revoluționar are, în sfârșit, o soluționare prin studiul filologic semnat de filologul și istoricul literar N.A. Ursu.

Analiza pertinentă axată pe particularitățile stilistice, lingvistice comune ale textului nesemnat *Trâmbiță românească* cu alte texte aparținând, în mod cert poetului Gheorghe H.T. Peșacov [vezi: poemul *Teodor Vladimirescu* / Bibl. Acad. Române, Ms. Rom. 1276; poemul *Diezmierdare poeticească* / B.A.R. Ms. rom. 1279; [Testamentul din 1829] / Arh. Naț. București, Fond Documente istorice, LXXVI / 55; traducerea romanului popular *Filaret și Antusa*], argumentează identificarea acestuia ca autor posibil, luând în vedere și atitudinea sa antiotomană dovedită și cea de bard “jeluitor” al tragismului “heroul – (ui) românimei”, Tudor Vladimirescu.

Gheorghe H. T. Peșacov (1785-1854), fiul hagiului bulgar Toma Penciu, care a utilizat deopotrivă, în scris – limbile bulgară și română a semnat sub pseudonimele „Pedestrășescu” și „Pedestrescu”, derivate din termenul Pešakov (= pedestraș, infanterist), adoptat ulterior ca nume de familie, este identificat și propus ca autor al unui text cu valoare de manifest revoluționar, redactat și publicat la Râmnic, în anul 1821, în conjunctura evenimentelor de redeșteptare națională.

De reținut că ipoteza A. Camariano-Cioran privind posibilul model sau text literar cu valoare de marș eterist *Salpisma Ellēnosōtirion / Trâmbiță salvatoare a grecilor*, scris de cărturarul iluminist grec Adamantios Coray, scris circa 1800 și publicat de 1800 și editat, în broșură, în 1821, utilizat fie direct sau care a influențat în destulă măsură pe autoul *Trâmbiței românești*.

De precizat că textul verificat pe două coloane, de 414 versuri, având ca **incipit** sugestiv invocarea sprijinului divin, prin înscrierea unui simbol religios **cruce mare** – cruce ajută!).

Relația din BRV III, trebuie emendată, astfel: PEȘACOV Gheorghe, *Trâmbița românească*, Tipografia Episcopiei Râmnic, 1821.

Bibl. A. Camariano-Cioran, *Despre poema patriotică antiotomană „Trâmbița românească”*, în: SMIM, II București, 1957, p. 457-462; N. A. Ursu, Manifestul revoluționar (1821), opera poetului oltean Gheorghe Peșacov, în AII-X-Iași, vol. XXXVIII, Iași, 2001, p. 67-75 (studiu filologic și bibliologie pertinent care discută problema paternității, a locului de imprimare și a datării textului, subl. ns.); alte informații privind Peșacov, în: Stănuța Crețu, în DLRO-1900, București, 1979, p. 672-673.

II.3. / 518-II GEANETU, Ioan, REFUTAREA TRATATULUI LUI OCELLUS. DESPRE NATURA UNIVERSULUI, Viena, 1787, greacă

BRV II-518, p. 322-324.

De menționat următoarele elemente bibliologice:

1. Autorul tratatului de cosmologie, Ioannis Gianis (Ioan Gianet), descinde dintr-o familie greacă din Mitilene, cu studii la Școala Patriarhiei din Fanar, având drept profesori pe Dorothei din Lesbos și Evghenie Vulgaris;

2. Apariția cărții a avut loc: ante 1 februarie 1787, adică în ianuarie 1787 (cf. datării scrisorii prof. Grigore Costanda un cititor din București, subl. ns.);

3. Un exemplar din această lucrare, după editare, a fost trimisă de către autor, fostului său profesor, Evghenie Vulgaris, care răspunde mai întâi, printr-o scrisoare critică la adresa lui Ioan Geanet, text care va face obiectul imprimării în cartea ADOLESHIA FILOTHEOS / *Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu*, Viena, 1801, vol. II, p. 348-392, și apoi tradus în românește de Petru Stamatiade, la porunca mitropolitului Veniamin Costachi, care a dispus să-l includă în ediția română, ca appendice anexă la textul de bază al cărții lui Evghenie Vulgaris, Adoleshia Filotheos, vol. V, Iași, 1819;

4. Publicarea cărții dedicată domnitorului fanariot Nicolae Mavrogheni l-a măgulit, pe acesta, dispunând la răsplata cu ridicarea în rangul boieriei la treapta de mare logofăt; de asemenea a fost bine apreciată de către profesorul Grigore Constanda de la Academia Domnească din București, care va trimite felicitări (vezi corespondența din 4 februarie 1787).

5. Apariția cărții a ocazionat o epigramă, scrisă și publicată de dr. Dimitrie Caracaș, *Refutation du traité d'Ocellus*, în: *Ponimatia iatrika*, Viena, 1795, p. 238.

Bibl. Demostene Russo, *O scrisoare a lui Evghenie Vulgaris*, în RIR I fasc. III, București, 1931, pg. 7-31.

II.4. / 632-II; A_I CHIRIACODROMION, București, 1801, română, BRV – II-632, p. 422-425; BRV A_I, p. 349

Izvorul pentru ediția bucureșteană l-a constituit CHIRIACODROMION, Moscova, 1796, 2 volume, greacă, al lui Nikeforos /Nichifor Theotokis (fostul arhiepiscop al Astrahanului și profesor la Academia Domnească din Iași), carte tipărită cu sprijinul material al negustorului grec Anastasie Zosima, având tirajul destinat ca dar, așadar o gratuitate a autorului și editorilor pentru acoperirea necesităților culturale din bisericile grecești din teritoriul ecumenic ortodox din

cele patru patriarhii de la Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, care nu dispuneau de o astfel de carte de slujbă.

Bibl. Nestor, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Din istoria relațiilor frățești ortodoxe româno-bulgare. „Chiriacodromionul“ tipărit la Sfântul Sofronic Vraccanski în 1806 la Râmnicu Vâlcea, în raport cu scrieri similare din sud-estul european*, în: *Studii de teologie istorică*, Craiova, 1998, p. 239, nota 20.

II.5. / 664-II CHIRIACODROMION, București, 1803, greacă. BRV II – 64, p. 447

Izvorul utilizat l-a constituit CHIRIACODROMION-ul lui Nikeforos Theotokis, imprimat în limba greacă, la Moscova, în 1796, în două volume.

Bibl. Nestor, Mitropolitul Olteniei, *Din istoria relațiilor...*, în: *Studii de teologie istorică*, Craiova, 1998, p. 239, nota 20.

II.6 / 708-II CHIRIACODROMION / NEDELNIK / POUCCENIE, Râmnic, 1806. Traducere în lb. bulgară de episcopul Sofronie Vraccanski.

BRV II-708, p. 490-492

Autorul, episcopul Sofronie Vraccanski, a fost un cărturar bulgar, iluminist, o „personalitate istorică de mare prestigiu în domeniul cultural și obștesc, ctitor al literaturii și al cărții neobulgare, luptător pentru autocefalia bisericii și pentru independența politică a Bulgariei moderne“ (vezi *Enciclopedia Bulgară*, vol. IV, Ed. Acad. de Științe din Bulgaria, Sofia, 1967, p. 590-591), canonizat de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, la 24 martie 1965.

Clericul Sofronie care a acordat atenție textelor omiletice, îndeosebi «Damaschinelor», a fost preot și învățător la Kotel (între 1762-1792) și după decesul soției sale (1794) s-a călugărit, devenind în scurtă vreme, grație meritelor sale culturale și spirituale, egumen la mănăstirea Kapinovski și apoi episcop de Vrața (din 13 septembrie 1794) – titlul arhieresc „Vraccanski“, fiind asimilat și definindu-i personalitatea în perioada următoare.

A fost un cărturar iluminist ce-a urmărit cu consecvență și etapizat impulsivitatea procesului de renaștere culturală a poporului bulgar.

Sofronie Vraccanski a depus o activitate susținută de emancipare și îndelungată în domeniul serviciului religios bulgar. Astfel, îl întâlnim în calitate de copist, în 1762, a *Istoriei slavo-bulgare*, a compatriotului său, Paisie din Hilandar și prețuitor al operei lui Damaschin Studitul; copist în 1794 al unui Slujebnic arhieresc. Îl aflăm apoi ca predicator naționalist al unor „cuvinte de învățătură în neobulgară“, fiind obligat din 1797, să părăsească scaunul episcopal din Vrața, plecând la unele mănăstiri și la Vidin (între 1800-1803), iar din 1803 autoexilându-se în Țara Românească, cea de-a doua patrie. Aici a beneficiat de ospitalitate și a fost considerat ca ierarh eparhiot onorific, din partea mitropolitului Dositei Filitis, aplecându-se pentru îndeplinirea unor sarcini culturale și bisericesti în neobulgară.

Preocupat de îndatorirea clericală, în Bulgaria a elaborat două antologii: *Predici și cuvinte de învățătură* (cu 79 texte omiletice, terminate la 28 mai 1802) și *Istoria filosofului Sindip* (Sindipa), *Fabulele lui Esop și înțelepciuni filosofice*.

Climatul cultural și bisericesc elevat și atmosfera de largă deschidere spre modernitate din capitala Țării Românești, întreține spiritul episcopului Sofronie Vraccanski, care la cumpăna a două veacuri, activează cu râvnă de eminent intelectual teolog și literat bulgar, animat de înalte idealuri naționaliste, înfruntând opresiunea otomană.

În perioada anilor 1803—1806, Sofronie Vraccanski elaborează câteva lucrări referențiale, cultivând genul traducerii, al exegezei și elaborării unor texte de certă valoare literară pentru literatura nebulgară, preluând modele culturale literare grecești, slave și românești.

Operele elaborate sunt următoarele: traduceri religioase din greacă și greacă și slavo-rusă; o *Culegere de omilii și învățături* (post 1803, în ms.); o sinteză istorică a celor trei mari religii: iudaismul, creștinismul și mahomedanismul; traducerea lucrării orientaliste a lui Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (Skt. Petersburg, 1722, varianta rusă a lui Ivan Ilinski); precum și o lucrare autobiografică, *Viața și nevoițele păcătosului Sofronie*.

În principal, pentru nevoile spirituale ale neamului său, prefațând istoria literaturii bulgare moderne, a alcătuit / redactat, la București, o carte fundamentală: CHIRIACODROMION / NEDELNIC, imprimat la Tipografia Episcopiei Râmnicului (la Rm. Vâlcea), între 24 aprilie și 25 noiembrie 1806, cu „învoirea“ / aprobarea de jure a mitropolitului Dositei Filitis, care a și subvenționat, parțial, tipărirea, cu suma de 500 de groși, asigurându-i oficial înaltul sprijin moral și material, alături de generosul episcop Nectarie al Râmnicului.

La susținerea financiară a imprimării lucrării au mai contribuit episcopii Iosif al Argeșului, Constandie al Buzăului, arhimandritul Nicodim, egumenii Sofronie de la Sărindar, Neofit de la „Sf. Gheorghe“ și starețul de la Stavreopolos (toți din București), alături de o serie de persoane, români și bulgari, o veritabilă „tabula gratulatoria“ și privită nu ca simplă listă de prenumerați pentru autor: Nicolae Văcărescu, Grigore Drista, Staino din Novoe Selo, armașul Dimitrie Gheorghe Castriciu, Teodosie din Gabriova, Andrei Popovici, Petru din Copriștița, Constantin din Brohoștița, polcovnicul Ianachi, Ioan din Kazanlâk, Petko din Kotel.

Echipa tehnică de tipografi și corectori ai cărții: Dimitrie Mihailo Popvici și fiul său Gheorghe (cu competență confirmată), alături de alți „ostenitori“ colegi, menționați în Epilog: Teodor Stoianovici, ucenicul episcopului Sofronie și culegătorii de slove / zețarii Dimitrie Nicolaiovici și Calciu Nicolae Popovici.

[Cuprinsul] CHIRIACODROMION-ului (după structura tematică dată de Mitropolit dr. Nestor Vornicescu):

I. Tabla de materii; II. Prefața episcopului Sofronie Vraccanski; III. 1. Învățături pentru toate duminicile la evangheliile ce se citesc pentru tot anul, cu tâlc și cu dreaptă învățătură; III.2. Omilii tematice pentru prima săptămână din Postul

Mare și pentru Săptămâna Patimilor; III.3. Cazaniile folositoare de suflet (Panegirice) la Praznicele împărătești și la sărbătorile sfinților mari; III.4. Cuvântări ocazionale la botezul unui copil și la cununia unor noi căsătoriți; IV. Epilogul.

Izvoare slave și grecești utilizate:

1. Prefața este tributară parțial: a) *Prefeței* din *Cazania* slavă-rusă, Zabludovo, 1569 (care includea textul *Colecției de omilii* a patriarhului bizantin Ioan Caleca, din sec. al XIV-lea; mult uzitată în mediile culturale și bisericești grecești din Constantinopol (Mănăstirea Studion și la Muntele Athos), slavo-ruse (vezi ediția citată), românești (vezi *Evanghelia cu învățură a diaconului Coresi*, Brașov, 1581) și bulgare (vezi tradiția manuscrisă din sec. XVII-XVIII, bunăoară culegerea de 59 Omilii (autor Patriarh Ioan Caleca; subl. ns.) din cele 79 de Omilii și cuvântări la duminici și sărbători din cursul anului bisericesc, datorate ieromonahului Daniil, Târnovo, 1626 (vezi Ms. existent în Biblioteca "Vasile Kolarov" din Sofia); b) textului bulgar în manuscris: *Tâlcuirea Evangheliilor din Duminici și la toți sfinții (Omilii)*, datorat preotului Teodor din Vrața, datate 1758; c) redacției manuscrise târzii a Omiliilor lui Caleca, „cu interpolări de copiiști și cititori“, aparținând unui cărturar bulgar anonim;

2. Omilii tematice pentru prima săptămână din Postul Mare și pentru Săptămâna Patimilor (intercalate și nemenționate în Tabla de materii (subl. ns), care se raportează la textele patristice *Viața Sfinților* (după izvod grecesc);

3. Omilii tradiționale utilizate în ambele medii culturale religioase, bulgar și românesc (vezi *Viețile sfinților*, M-rea Neamț, 1807-1815, tradusă în cadrul școlii paisiene);

4. Sofronie Vraccanski, *Învățături și cuvinte la Sărbătorile domnești ale Născătoarei de Dumnezeu și ale sfinților iubitori de Dumnezeu* (care au ca izvor Proloagele sau *Viețile Sfinților* (pe larg); texte hagiografice ce urmează ca model *Proloagele* slavo-ruse alcătuite de Sf. Dimitrie al Rostovului, în anii 1657-1677, și imprimare la Moscova, în 1759 și la Kiev în 1764, traduse în aceeași perioadă și în limba română la București și la M-rea Neamțului) ce se regăsesc în ediția din 1806 sub cuprinsul textului intitulat: *Învățături la praznicele împărătești ale Maicii Domnului și la Sfinții aleși din cuprinsul întregului an.*

Tirajul cărții: 1000 de exemplare

Textul imprimat în 1806 a cunoscut trei copii manuscrise datate 1850 și 1853 (manuscrise existente în Biblioteca "Vasil Kolarov" – Sofia) și din deceniul trei din sec. XIX (vezi Ms. la Cirpansk).

Reeditări: Novi Sad, 1856; București, 1865; Belgrad, 1868.

Bibl: Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Din istoria relațiilor frățesti ortodoxe româno-bulgare....*, în *Studii de teologie istorică*, Craiova, 1998, p. 229-253.

II.7. / 790-III, CBRV. CHIRIACODROMION, Mănăstirea Neamț, 1811, română

BRV III-790, p. 31-41; CRBV, p. 271-274

Izvorul utilizat pentru traducerea românească l-a constituit CHIRIACODROMION-ul apostolesc al lui Nikeforos Theotokis, imprimat în două tomuri, în lb. greacă, la Moscova, în 1808.

E precizat că în pagina de titlu a cărții nemțene se indică expres, prin inițialele N.Θ., pe însăși autorul lucrării traduse “Prea Sfinția Sa Arhier. Astrah <anului> Kir N <ikeforos> Th <eotokis>, iar în cea românească tălmăcită de “A. V. al M. spre folosul neamului românesc”, personaj încă neidentificat (o ipoteză: “Arhiepiscop / Mitropolit Venianim Costachi)

Vezi și ediția: CHIRIACODROMION, M-rea Neamț, 1810 (D. Râpă Buicliu BRV A₁ – 265, p. 123-124).

II.8. / 867-III-IV – VULGARIS, EVGHENIE, ADOLESHIA FILOTHEOS adecă ÎNDELETNICIRE IUBITOARE DE DUMNEZEU, traducere de Mitropolitul Veniamin Costachi, tom I-V, Iași, 1815-1919, română

BRV III-867, p. 113-115; IV, p. 299

De adăugat alte elemente bibliologice:

1. Modelul traducerii românești îl constituie lucrarea lui Evghenie Vulgaris (1716-1806, savant grec, autor al unor cărți de filosofie, matematică, cronologie, istorie, teologie; traducător din scrierile lui Voltaire; arhieru al Eparhiei ruse a Chersonului): ADOLESHIA FILOTHEOS, Viena, tom I-II, 1801, greacă;

2. Textul scrisorii Îndeletnicire filosofoască (vezi Parartima en epistolés eidei kata tou tón Okellitón sistimatos (...), tou peri tēs tou pantos fiseos / Appendice în formă de scrisoare contra sistemii Occlīstilor despre natura Universului); text critic, se află publicat în: Vulgaris, Evghenie, Adoleshia Filotheos, Viena, 1787, vol. II, p. 348-392.

3. Traducătorul *Scrisorii – răspuns către Ioan Gianet chucerul* (autor al cărții *Réfutation du traité d'Ocellus de la nature de l'Univers (...)* dédié à son Altesse Sérénissime Nicolas Mavrogènes, prince régnant de Valachie, Viena, 1787, greacă și franceză, în – 8°, de 302p) este Petru Stamatiađe, profesor la o școală din Iași care avea ca director pe profesorul grec Nicolae Cercel.

4. Textul *Scrisorii – răspuns* lui Evghenie Vulgaris este publicat ca o anexă la vol. IV din Adoleshia Filotheos / Îndeletnicire..., Iași, 1819, sub titlul *Atârnare în loc de Scrisoare*.

Bibl. Demostene Russo, O scrisoare a lui Evghenie Vulgaris tradusă în limba română, în RIR, I, fasc. III, București, 1931, p. 7-31.

II.9. / 926 - III CHIRIACODROMION, tom I-II, Iași, 1816, greacă

BRV III – 926, p. 163

Izvorul utilizat pentru ediția ieșeană a fost cartea lui Nikeferos Theotokis, CHIRIACODROMION, Moscova, 1796, vol. I-II, lb. slavo-rusă.

Tipografia greacă din Iași care a imprimat lucrarea este cea de la mănăstirea Trei Ierarhi, condusă de cărturarul Emanoil Vernardos.

Bibl. Nestor, Mitropolitul Olteniei, Din istoria relațiilor frățești ortodoxe româno-bulgare. Chiriadromion (...), în vol. Studii de teologie istorică, Craiova, 1998, p. 239, nota 20.

II.10. / 1030-III APOLOGHIA, București, 1819, ed. a II-a, română
BRV III – 1030, p. 288-289 (vezi și BRV II – 897)

Prototipul traducerii l-a reprezentat cartea greacă a lui Atanasie din Paros, HRISTIANIKE APOLOLOGHIA, Constantinopol, 1798. Ediția aceasta prezintă deosebiri față de prima ediție munteană, 1816, constând în imprimarea la sfârșitul cărții, de către editorii munteni, a unei alte omilii hrisostomice completată conjunctural, îndreptată contra spiritului ateist și voltairian ce se manifestă în acea vreme, astfel: Ioan Hrisostom, *Omilie împotriva iudeilor și a elinilor, iar acum și împotriva volteriştilor, păgânilor, adică celor fără de Dumnezeu.*

Bibl. Ariadna Camariano, Spiritul revoluționar francez..., p. 75

II.11. /1045-III PAPADOPOULOS, Nicolau, CĂRTICICĂ ÎNDEMNATICĂ (...) Traducere de la Mitropolitul Venianim Costache, Iași, Tipografia Sf. Mitropolii, 1819, română
BRV III- 1045, p. 312-313

De precizat că modelul utilizat pentru traducerea, destul de defectuoasă, de către Mitropolitul V. Costachi este cartea greacă a lui Nicole Papadopol, Egheiridion Kata tōn nosouton eis ta peri tēs aletheias kai iperohēs tōn ierōn grafōn eranisthen ek gallikōn siggrammaton pros ofelos tōn omoghenōn avton para Nicolau Pappadopoulou / *Manual ce combate pe bolnavii în ce privește adevărul și superioritatea cărților sfinte*, adunat din cărți franțuzești spre folosul conaționalilor săi de Nicolae Papadopol / Veneția, 1815 (vezi D. Ghinis, V. Mexas, *Ellēniki bibliografia*, Atena, 1939, vol. I – 845, p. 136), lucrare de compilație din autori francezi, Voltaire și oratorul și protestantul francez Jacques Saurin (1677-1730), în care se apără cărțile sfinte și se combat atei și ateismul, bunăoară pe Voltaire, „cel rănit de fandasie“; iar într-un alt capitol se face elogiul filosofiei și se ia atitudine contra opiniei că universitățile europene sunt focare de corupție.

Bibl. A. Camariano, Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română, București, 1946, p. 56-58.

II.12. / 1087-III SYLLOGHI DIAFORON TRAGŌDION / CULEGERE DE DIFERITE TRAGEDII / București, 1820, vol. I-II, greacă

1. Traducerea primei tragedii IULIUS BRUTUS de Voltaire, reprezentată la București, la 17 martie 1820, îi aparține doctorului grec Mihail Hristaris. Acesta a studiat medicina la Padova (în 1806) și care a profesat la București, în 1811; participant la Eteria din 1821; combatant în batalionul sacru de la Drăgășani, rănit și ruinat; s-a refugiat în Transilvania. M. Hristaris a fost un bun traducător din

franceză în germană și greacă; a publicat la București, în 1831, o lucrare în greacă *Katehesis / Catehismul datoriiilor sociale moderne*;

2. Traducerea greacă a tragediei *MEROPE* a lui Voltaire aparține lui Gheorghe Seeruios (Servios), care a studiat la București și a fost profesorul copiilor principelui Alexandru Șuțu (în timpul celei de-a doua domnii a acestuia, servind ca vtorilogofăt și profesor la Academia Domnească din București); refugiat la Brașov, în 1821 și cunoscut ca atașat și amic al familiei princiare Șuțu; mare cărturar; traducător din opera dramatică ale lui Voltaire: *Merope*, *Moartea lui Cezar*, *Fanatismul sau Mahomet profetul*, *Agathocles*. Spre sfârșitul vieții sale s-a stabilit la Sira, unde a fost ca director și profesor la școala din localitate.

3. Traducerea tragediei *Oreste* a lui Voltaire a fost făcută în versuri de către marele postelnic moldovean Alexandru Beldiman, încă din anii 1810-1817, manuscris tipărit în 1817 de Zaharia Carcalechi la Buda, în 1820 (vezi BRV III-1086, p. 347).

Bibl. A. Camariano, *Spiritul revoluționar...*, p. 110-111, 116-117, 123-126, 146-147.

II.13. / 1183 – III MACARIE, Ieromonahul, ANASTASIMATARIU, Viena, 1823, ed. I-II pentru Țara Românească și Moldova

BRV III – 1183, p. 414-417

Modelul urmat în traducerea și prelucrarea, după sistemul nouă, a fost: Petru Efesiu, ANASTASIMATARIU bisericesc, 1820, greacă

Conține: Cântările de la vecernia de sâmbătă seară și cele de la utrenia de duminică pe cele 8 glasuri, plus *Fericirile*, *Svetlinele* și *Voscesnele* (p. 1-32 – cântările gl. I; p. 33-64, gl. II; p. 65-98, gl. III; p. 99-134, gl. IV; p. 135-172, gl. V; p. 173-206, gl. VI; p. 207-238, gl. VII; p. 239-273, gl. VIII; p. 272-300 - cele 11 svetline cu voscesnele lor)

De menționat că în Ms. rom. 3736 (Bibl. Acad. Rom.) reprezentând un coligat: *Anastasimatariu și Liturghier*, în cele 146 de file aflăm cântări alcătuite de Macarie Ieromonahul pe versurile lui Paris (Barbu) Momuleanu și ale lui Ion Heliade Rădulescu), <bunăoară>: „Deschide-te, gură a mea“, „Cântarea dimineții“, „Fericit bărbatul“, „La râul Vavilonului, alcătuit de Macarie spre podoaba Sfintelor mănăstiri de obște ale patriei“, „Ziua învierii“ ș.a.

Vezi și Ms. gr.-rom 1322 (B.A.R.), - Anastasimatariu, 238 f, datat 1825, scris de Matachie Prahoveanu conține la f. 197-199 câteva cântări traduse de Macarie, printre care *Slava după Polieleu*, alcătuit de cărturarul grec, filo-român, Dionisie Fotino.

Bibl. Diac. Conf. dr. Nicu Constantinescu, *Macarie ieromonahul ...*, B.O.R., CVIII, 1-2, 1990, p. 129, 134.

II.14. / 1184 – III, CBRV MACARIE, Ieromonahul, IRMOLOGHION sau CATAVASIER MUSICESC, Viena, 1823, română

BRV III-1184, p. 417-425; C. BRV, p. 295

Irmologhion sau *Catavasieriu musicesc* cuprinde „Catavasiile Praznicilor împărătești și ale Născătoarei de Dumnezeu, ale Triodului și ale Penticostarului, precum se cântă în sfânta lui Hristos Dumnezeu Biserica cea mare (...)“

Cuprins vezi BRV în III; 1184, p. 1; N. Moldoveanu, op. cit. p. 125-126)

Textul *Irmologhion-calofonicon*, adecă Irmoase frumos viersuitoare/glăsuitoare a avut ca autori nume consacrate în muzica bisericească universală și românească, după „predania lui“ Roman Melodul, Petru Lambadarie, Petre Vizantie, Casia monahia, Cosma Aghiopolitul ș.a., dar și în sistema nouă, versiunea greacă făcută la noi de chir Grigorie, protopsaltul „Sf. Biserici cei Mari“, identificat cu Grigore Grosul (din Iași), iar în versiune românească de ieromonahul cărturar Macarie Periețeanu, „care a adăugat și alte multe irmoase nume, trebuincioase și pre toate împodobindu-le cu cratimile lor de față spre folosul fiilor patriei româno-moldave ce se osârduiesc de învață în școalele de musichie naționale“ (vezi titlurile Mss. rom. 1685 și 4412 de la Bibl. Academiei Române, (subl. ns.)

Lucrarea a ieșit din teascurile tipografiei armene (mechitaristă) din Viena, în vara anului 1823 (iulie), sub patronajul material, în principal, al negustorului Constantin Hagi Pop și, în secundar, al lui Stan Popovici, perdant în afacerea de desfăcere / răspândire / vânzare / a cărților lui Macarie.

Un exemplar din tirajul lucrării (existent în Biblioteca istorică a Muzeului Șcheii, vezi *Catalog de carte veche*, nr. inv. 428, subl. ns.) s-a tipărit ca unicat, bineînțeles, cu acceptul autorului, pe numele lui Zaharias Voikovič/Voicovici, înscris în pagina de titlu, într-un spațiu creat ad-hoc, între penultimul rând „de musichie“ și ultimul rând cu data „1823“.

IRMOLOGHION-ul macarian a cunoscut câteva copii manuscrise în epocă (vezi Bibl. Acad. Române, Ms. rom. 1685 (datate 1833), 4412 (datate 1833), 3584 (datate 1842), 1483 (datate 1833).

Bibl. Diacon conf. dr. Nicu Moldoveanu, Macarie Ieromonahul (1750-1836), traducător, compozitor, copist, tipograf, în: BOR, CVIII, 1-2, 1990, p. 116-133; Constantin Catrina, *Ipostaze ale muzicii de tradiție bizantină din Română*, Ed. Muzicală, București, 2003, p. 154 (planșă).

II.15. / 1185-III; CBRV; A₁ MACARIE, ieromonahul, THEORETICON, Viena, 1823.

BRV III-1185, p. 425-427; CBRV, p. 296-297; BRV A₁, p. 424-425

La tabelul de date existente, de adăugat alte noi elemente semnificative, privind fișa bio-bibliografică.

I. Macarie ieromonahul (1770-1836) a fost un cărturar destoinic, un monah aplecat către muzica bisericească psaltică, care și-a înscris numele alături de alte personalități românești: Filotei monahul, autorul Pripealelor (sec. XIV), Eustatie, protopsaltul Putnei, Domețian Valahul (sec. XV-XVI), Iovașcu Vlahul, Vlad

grămăticul, Calist ieromonahul (sec. XVII), Filotei sin Agăi Jipei, Constantin vtoripsalt, Ioan sin Radu Duma Brașoveanu, Mihalache Moldoveanu (Moldovlahul), Naum Râmniceanu; Iosif și Visarion, monahi de la M-rea Neamț, Petru Vizantie, Petru Efesiu, Dionisie Fotino, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu și alți ucenici ai acestora din sec. XIX.

Născut în Perieții Ialomiței, circa 1770, cu nume de familie derivat din toponim - Periețeanu (vezi fratele său Voicu Periețeanu stolnicul și sora sa Justina Periețeanu, stareța mănăstirii Viforâta). Printre sprijinitorii săi în formarea lui intelectuală și duhovnicească s-a numărat Mitropolitul Dositei Filitti (1793-1810) și Dionisie Lupu (1819-1821).

Pregătirea sa muzicală „în sistema veche“ o datorează după propria confesiune: protopsaltului Constantin (vezi „cinstitul dascăl Costachi“ în Prefață la **Theoreticon**), exucenic al dascălului Șerban, protopsaltul muntean, iar pentru „sistema nouă“, în anii 1817-1818, în școala de pe lângă biserica Sf. Nicolae – Șelari din București.

Cunoscător de slavă și greacă, Macarie ieromonahul, doritor să împlinească în tipar, în pofida unor greutăți materiale și de înțelegere din partea unor conservatori profesori de muzică bisericească, niște lucrări muzicale, de adaptare / traducere – prelucrare / a psaltichiei noi în biserica românească, „fără jertfirea nici a melodiei primită în Biserică și nici a limbii românești; a plecat la Viena, din îndemnul mitropolitului Dionisie Lupu.

La Viena a căpătat sprijinul româno-macedoneanului Atanasie Grabovschi, unchiul mamei viitorului mitropolit Andrei Șaguna, a negustorului sibian Constantin Hagi Pop pentru a tipări cele trei cărți, **Anastasimatiul, Irmologhionul și Theoreticonul**. Dintr-un tiraj, fiecare de câte 3000 exemplare, în „limba patriei“, în Episcopia armeană (a mechitariștilor) din Viena (vezi scrisoarea lui Macarie din 20 noiembrie 1821, către patronul său material, Constantin Hagi Pop).

Macarie a funcționat, din 1859, ca „dascăl de mănăstire“ la școala de pe lângă Mitropolia din București și apoi ca epistat al Școlilor de musichie din Mitropolia Ungro-Vlahiei; în perioada 1821-1823 îl aflăm la Viena unde se îngrijea de tipărirea lucrărilor sale cu sprijinul material al negustorului Constantin Hagi Pop și al lui Stan Popovici (perdant în afacerea de vânzare a cărții).

Persoana amintită în Prefață este acel protopsalt Grigorie de la Mitropolia de la Iași, ce este identificat cu spătarul Grigorie Grosul din Iași, care îl asigura, la 15 iunie 1823, pe ieromonahul Macarie, asupra unei posibile desfacerii lucrative a cărților acestuia în Moldova (la Iași și la Chișinău).

Macarie Periețeanu ieromonah a dovedit că este om cu largi vederi, un specialist în muzica bisericească, un novator și un patriot doritor să asigure învățământului muzical românesc, „în limba patriei“ un nou sistem al muzicii psaltice, niște manuale și lucrări referențiale în perioada 1823-1827 (ultima carte fiind **Antologhion**, București, 1827).

Între 1823-1836 ieromonahul Macarie a fost, pe rând, la mănăstirile Bârnova (Iași, în 1829), Mănăstirea Neamț (1829-1832); Căldărușani (din 1834), ca director

al Tipografiei înființată aici de mitropolitul Grigorie al IV-lea Dascălul), ca să-și sfârșească zilele la Căldărușani în 1836, nu înainte de a-și lăsa zestrea de manuscrise în vederea editării lor, amicului său, episcopul Chesarie al Buzăului, ce-i va tipări în 1836, Prohodul Domnului, tradus și aranjat muzical de maestrul în musichie, ieromonahul Macarie.

II. Perioada de finalizare a tipării Theoreticonului a fost iulie 1823.

III. Autorul lucrării a tipărit lucrări muzicale fundamentale pentru toți românii munteni, moldoveni (vezi cele două tiraje / ediții) și transilvăneni.

IV. **Înștiințarea**, Pesta, 1821, pregătea terenul apariției editoriale ce va fi împlinită la Buda, în anul 1823.

Aceasta era semnată de către Macarie ieromonahul, „portar al Sfintei Mitropolii din București, dascăl de psaltichia grecească și românească” și de Nil Nicolae Poponea, „dascăl de sistema cea noao a psaltichiei grecești și românești” care se adresa viitorilor săi prenumerați din toate provinciile istorice românești, în limba română, după o metodă nouă, modernă.

V. **Theoreticonul** macarian a utilizat izvoare grecești traduse și adaptate și a cunoscut câteva copii românești (vezi Bibl. Acad. Română, Mss. rom. 4483 și 1711 (ultimul fiind varianta imprimată pentru Moldova).

Bibl. Pr. Nicolae M. Popescu, *Macarie Psaltul, la o sută de ani de la moartea lui (+1836-1936)*, Editura Seminarului de Istoria Bisericii de la Facultatea de Teologie din București, nr. 6, București, 1936; Titus Moisesescu, *Prolegomene bizantine. Muzica bizantină în manuscrise și carte veche românească*, București, Ed. Muzicală, 1985, p. 133-272; Diac. Conf. dr. Nicu Moldoveanu, *Macarie ieromonahul (1770-1836) – traducător, compozitor, copist, tipograf*, în B.O.R., CVIII, 1-2, 1990, p. 116-131.

Abrevieri:

AARMSI – Analele Academiei Române, Memoriile Secției Istorice

AII-X – Iași – *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”* Iași

BRU I-II – Veress, Andrei, *Bibliografia româno-ungară*, Ed. Cartea Românească, București, 1931

BRV I-IV – Bianu Ioan, Hodoș, Nerva, Simonescu, Dan, *Bibliografia românească veche*, vol. I-IV, București, 1903-1944

BRV – A_I – Râpă-Buicliu Dan, *Bibliografia românească veche*, Additamenta. I (1536-1830), Galați, Ed. Alma, 2000

CBRV – Poenaru, Daniela, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Târgoviște, Muzeul Județean de Istorie, 1973

DLRO – 1900 – *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Academiei, București, 1979

RIR – *Revista istorică română*, București

ADDITIONS TO THE BIBLIOGRAPHY OF OLD ROMANIAN BOOKS

- Résumé -

The bibliographic study analyses a series of old Romanian books, representing a necessary contribution to the Bibliography of old Romanian books, a national cultural and historical corpus, always open to additions.